

– MOT SHERWOODSKOGEN

FREDRIK JOHANSSON

Om vi inte gör något radikalt åt det svenska skattesystemet får vi ett Sverige där alla som kan lämnar skeppet eller tvingar till sig undantag i skattesystemet. Resten får väl dra till Sherwoodskogen och börja leva som laglösa.

En trivial egenskap hos ett skattesystem är att det måste vara rättvist – eller åtminstone inte orättvist. Man kan i och för sig hålla sig med olika uppfattningar om vad som är rättvist, men det brukar vara rätt enkelt att komma överens om att vissa saker i grunden är orättvisa.

Att den starke ges omotiverade försteg på den svages bekostnad är en princip som de allra flesta avvisar. Det krävs en rätt driven reaktionär inställning till samhället för att hålla sig med uppfattningen att det är rimligt att den fattige betalar för den rike. Före den moderna välfärdsstatens genombrott var detta normalt grunden för kritik av skattesystemet. I myten om Robin Hood är den bärande sensmoralen att ett skattesys-

FREDRIK JOHANSSON är politisk sekreterare vid moderaternas riksdagskansli.

tem som tar från de fattiga och ger till de rika helt enkelt inte är legitimt.

I vår upplysta tid uppträder vi inte mot varandra på det sätt som man gjorde på den tiden. Erik Åsbrink är inte Sheriffen av Nottingham och även om kommunalrådets inställning till skattebetalarna i Motala och Gävle skulle kunna tolkas som ett tecken på motsatsen är det inte en bärande tanke i det svenska skattesystemet att det arbetande folket skall finansiera överhetens utsvävande hovliv.

Växande behov

Men hur rättvisa – eller orättvisa – är egentligen de svenska skatterna? Präglas inte uttaxerandet av våra offentliga medel av en rätt hög grad av rättvisa? Så heter det ju i alla fall alltid i officiella sammanhang. Rätt grupp betalar, rätt grupp tar emot och "vi" har "valt" att ha ett högt skattetryck. Eller som det står att läsa i regeringens senaste finansplan: "Tillväxten i den svenska skattekvoten efter andra

världskriget och fram till 1980-talet avspeglar i grunden växande behov på olika samhällsområden. (...) Skillnader i skatteuttag mellan Sverige och andra länder på en liknande utvecklingsnivå reflekterar i huvudsak olika prioriteringar mellan de olika ländernas medborgare vad gäller det önskvärda med ett gemensamt ansvar för att tillfredsställa dessa behov."

Även om denna skildring av det svenska skattetryckets utveckling bär ett inte obetydligt drag av romantik över sig är det nog rimligt att anta att det extremt höga skattetrycket åtminstone avspeglar någon form av medborgerlig preferens. Skatternas omfördelade effekter har dessutom varit högst överdrivna i ett system där medelklassen i hög utsträckning tillåtit ha olika offentligt finansierade nyttigheter som en bärande del av sitt konsumtionsmönster, men skatterna har haft en inkomsttjämnande effekt.

Att denna sedan har varit destruk-

tiv för den ekonomiska utvecklingen och för alla inkomstagares långsiktiga inkomstmöjligheter är en annan sak, utjämnande har det onekligen varit.

Mycket tyder på att vi befinner oss mitt uppe i ett skifte där detta kommer att stämna allt sämre och där skattesystemet riskerar att bli vårt samhälles viktigaste källa till sociala olägenheter och social orättvisa. Denna gång kommer inte den gode kung Richard dra ut på korståg och lämna oss inför utsikten att bli utsugna av den slemme Sir John, den här gången kommer det ske gradvis och på ett sätt som i varje steg kommer verka någorlunda rimligt.

Utbyte omformar ekonomin

Huvudförklaringen till detta ligger i det som med ett mångtydigt uttryck kallas för "globalisering." Globalisering innebär i grund och botten att utbytet – och det potentiella utbytet – av varor, tjänster, kapital och information ökar till en omfattning där den kvantitativa mängden också innebär en kvalitativ skillnad. Det ökade utbytet omformar ekonomin, men också sociala och kulturella förhållanden och – framförallt – politikens förutsättningar.

Grovt uttryckt kan denna rörelse ta sig uttryck i en sorts nyliberal marxism som ser globaliseringen som en sorts övergripande produktivkraft som bryter ned kända sociala, kulturella och politiska överbyggnader. Nationalstaten och dess politik blir en sorts dinosaurie som förvirrat ser

sig omsprungen av allt och alla och som bara kan påverka sin omgivning genom destruktivitet och våld. Skall den inte bli irrelevant måste den bygga murar, censurera Internet och subventionera fransk film.

Att denna analys i grunden är riktig är svårt att motsäga, att förändringen inte blir så dramatisk som man kan hoppas eller frukta är en annan sak. Nationalstaten kommer att spela en stor politisk roll under överskådlig tid, framförallt kommer kostnaderna för en felaktig politik att kunna bli allt mer spektakulära. Att frågan om nationalstatens framtid har sin tydliga relevans illustreras också av att det på vänsterhåll verkar finnas en stigande desperation över att den nationella politikens verktyg inte längre passar. När man väl kommer åt med skiftnyckeln är muttern i Singapore.

Globalisering och internationalisering handlar om att produktionsfaktorerna – genom ekonomisk, teknologisk och politisk utveckling – blir allt mer lättroliga. Det är mest påtagligt vad gäller kapital och kunskap, det är i stigande grad uppenbart vad beträffar arbetskraft. Marknaden för finansiella tjänster är i grunden global, marknaden för vissa yrkeskategorier är i stigande grad internationell. Det finns flera sammanhängande faktorer som förklarar den ökade och ökande rörligheten.

För det första handlar det om en ekonomisk utveckling. Den globala kapitalismens växtkraft har gjort att den ekonomiskt relevanta världen idag är större än någonsin. Idag kan

en svensk arbetare vara delägare i ett ryskt företag – inte för att världsrevolutionen är förverkligad, utan för att han tillhör en av de fyra miljoner svenskar som sparar i aktiefonder. Länder som för tjugo-trettio år sedan utgjorde vita fläckar på den ekonomiska kartan är idag på väg att etablera sig som ekonomiska stormakter. Vad som händer i Mexiko, Malaysia och Polen är idag i allt högre grad viktigt för oss.

Mikroelektroniken

För det andra handlar det om en teknologisk utveckling. Den mikroelektroniska revolutionen har inte bara skapat fem av de tio största amerikanska privatförmögenheterna, den har dessutom spelat en alldeles avgörande roll för att överbrygga geografiska avstånd. Det är idag möjligt att med ljusets hastighet flytta pengar över hela jordklotet, det är fullt möjligt att bo i ett land och arbeta i ett annat, på senare tid har vi sett hur det till och med är alldeles påtagligt är möjligt att bo i ett land och köpa sina cigaretter i ett annat. Att ha arbetsgivaren i London, bostaden i Stockholm och tobakisten i Lissabon är inte en omöjlighet i dagens uppkopplade värld. Utan den teknologiska utvecklingen inom mikroelektroniken och telefonin hade detta inte varit möjligt.

För det tredje beror internationaliseringen av ekonomin på den politiska utvecklingen. Från liberalt håll brukar denna dimension underskattas. Men att den ekonomiska rörlig-

heten i världen är så hög som den är beror på politiska beslut och politisk vilja. Av en lång rad skäl, från ekonomiska till säkerhetspolitiska, har det under efterkrigstiden funnits en uttalad politisk vilja till öppenhet från ledande politiker i västerlandet. Frihandeln har år från år blivit större och institutionellt stabilare, det europeiska samarbetet – men också andra ekonomisk-politiska samarbetsprojekt – har brutit ner gränser för handel, kapital- och arbetskraftsrörlighet. Utan politiker som Erhardt, Thatcher och Reagan hade världen varit mer isolationistisk än vad den är.

Det som gör internationaliseringen av ekonomin intressant ur ett skattepolitiskt hänseende är att skattebaserna blir rörligare. Vad som tidigare i huvudsak var sittande orörliga mål är idag rörliga och flyktiga. När något blir allt för hårt beskattat är risken stor för att den skattebasen väljer att förflytta sig någon annanstans.

Skattesmitare alltid funnits

I likhet med det mesta vi ser av "globaliseringen" är detta inget nytt – det är omfattningen som gör att företeelsen blir politiskt intressant. "Skattesmitare" har alltid funnits och laglig och olaglig tull- och skattefri handel är lika gammalt som skatt. Men det som är nytt är volymerna och hastigheten – vad som för några år sedan var ett rand- och marginalfenomen blir ett normalt förhållningssätt i mycket breda grupper.

Att flytta utomlands – till en del för

att undvika att betala skatt – är inte längre ett tennisproffsfenomen. Undersökningar av SACO visar att 30 procent av teknologerna planerar att flytta utomlands när de blir färdiga civilingenjörer, 80 procent av stu-

” Skattesmitare har alltid funnits och laglig och olaglig tull- och skattefri handel är lika gammalt som skatt. Men det som är nytt är volymerna och hastigheten – vad som för några år sedan var ett rand- och marginalfenomen blir ett normalt förhållningssätt i mycket breda grupper. ”

denterna kan tänka sig att bosätta sig utomlands i minst 3 år, 40 procent kan tänka sig att bo utomlands i mer än 20 år. Att placera sina pengar utomlands är inte längre förbehållit dem med mycket pengar, kontakter och många advokater. Kredit- och valutaavregleringen och EU-medlemskapet har givit breda grupper valmöjligheter som för 10–15 år sedan var förbehållna ett fåtal.

Men, vad är då problemet med detta? Det är ju uppenbart att skatterna kommer att tvingas ner till en nivå som ligger i linje med vad folk kan acceptera – vi kommer att se en au-

tomatisk – negativ – skatteharmonisering där omvärlden allt tydligare bestämmer gränserna för det svenska skattesystemet.

Det som är bekymmersamt är att skattebaserna inte är lika rörliga och framförallt att den ökade rörligheten inte är jämt fördelad. Vissa skattebaser är redan omöjliga att beskatta hårdare än i andra länder och andra är på god väg att bli riktigt svårbeskattade, samtidigt finns det stora skattebaser som inte kommer att uppnå någon mer omfattande grad av rörlighet inom överskådlig tid.

Det innebär att möjligheterna att artikulera krav på skattesänkningar inte är jämt fördelade och att denna ojämlikhet kommer att öka. Fördelningen av "voice"-möjligheter kommer också i fortsättningen vara någorlunda jämn, klyftan mellan de som har och de som inte har "exit"-möjligheter kommer däremot att öka. Det innebär att vissa grupper kommer att kunna sätta reella hot bakom sina krav på sänkta skatter, medan andra kommer att vara utlämnade till sin förmåga att övertyga och övertala. Att denna relativa skiftning i förmågan att artikulera potenta krav på rimliga skatter kommer att ha inverkan på skattesystemet torde vara uppenbart.

Betydande sprängkraft

Sprängkraften i detta är givetvis betydande – ett utomordentligt orättvist skattesystem ligger i korten och det finns en rad indikationer på att vi redan är på väg i den riktningen.

För det första betalar svenska låginkomsttagare högre skatter än någonsin.

Skattebetalarnas förening har visat att en person som brutto tjänar 12,500 kronor i månaden 1997 i snitt betalar 48,2 procent av sin lönekostnad i skatt. Det är mer än 3,2 procent högre än 1991, det är högre än någon annanstans och det är högre än någonsin.

"Aldrig tidigare under hela detta århundrade har personer med låga inkomster utsatts för en så hård beskattning.", konstaterade Björn Tarras-Wahlberg i en debattartikel i DN i juli.

Svensk oförmåga

För det andra betalar svenska låginkomsttagare mer i skatt än vad de får tillbaka i transfereringar, så har det inte varit tidigare.

"Låginkomsttagarna fick 1991 mer sociala transfereringar än vad de betalade i skatter. Detta förhållande har ändrats 1997 så att deras netto då är negativt. Låginkomsttagarna erhöll i genomsnitt netto ca 4.400 kronor år 1991 men 1997 får de istället betala ca 9.500." (Budgetpropositionen 1998, Bilaga 2, sid. 12)

I hög grad beror detta på att den höga arbetslösheten fungerar som en gökunge i de offentliga finanserna. Den svenska oförmågan att sätta människor i produktivt arbete belastar årligen de offentliga finanserna med utgifter på över 100 miljarder. Icke desto mindre har alla inkomstgrupper mindre i plånboken när skat-

ten är betald och bidragen är inhöstade.

För det tredje håller förmögenhetsskatten på att avvecklas. Det tar sig dels uttryck i att regeringen avskaffar skatten på mycket stora och rörliga förmögenheter. Vårens och sommarens farsartade utveckling på fondbörsen, där varje börsbolag med självbevarelsedrift placerade sig på börsens O-lista drev till slut fram en ordning där personer med mycket stora förmögenheter blev befriade från förmögenhetsskatt. Skälet var att bolag som Hennes&Mauritz annars helt enkelt hade flyttat ut ur landet. Skatteministerns verbala hantering av frågan var bestickande. Att befria mycket stora ägare från förmögenhetsskatt var en fråga om att ge arbetande kapital i familjeföretag en rimlig beskattning, att inte ta bort förmögenhetsskatten helt handlade om att komma åt det övriga "spekulativa" kapitalet. Med osedvanlig elegans drev statsrådet Östros in denna vänsterkrok rakt upp i solar-plexus på de fyra miljoner svenskar som sparar i aktier.

Dessutom råder det relativt bred enighet om att förmögenhetsskatten är långsiktigt ohållbar. I augusti lät skatteministern meddela att han trodde att förmögenhetsskatten på sikt kommer att avskaffas på grund av att det finns ett "internationellt tryck" i den riktningen. Det förefaller mycket osannolikt att den nuvarande förmögenhetsskatten finns kvar om fem år, oavsett vem som har regeringsinnehavet.

För det fjärde är bostäder från och med 1997 en nettoinkomstpost i statens finanser och under de kommande åren kommer bostäder utvecklas till en mycket stor inkomstpost. Boendet är en skattepolitisk mjölkko.

För det femte har regeringen i flera sammanhang flaggat för en förlängd frälseperiod för "utländska experter." De svenska skatterna skrämmer helt enkelt iväg nyckelpersoner och åtminstone fram till nyligen var den socialdemokratiska linjen att utöka den vip-behandling som "utländska experter" redan åtnjuter. De som med stor sannolikhet kan välja bort de svenska skattesystemet behandlas annorlunda än de som har en lägre benägenhet att flytta från Sverige.

Från skyltfönster till lastbrygga

Det intressanta med denna utveckling är inte att den är omedelbar eller dramatisk, även om det onekligen är rätt uppseendeväckande när Sveriges ledande företag väljer att flytta från börsens motsvarighet till skyltfönstret till vad som närmast är att likna vid lastbryggan.

Det långsiktigt intressanta är att skattekonkurrensen evolutionärt formar skattesystemet. Små marginella förändringar flyttar successivt tyngdpunkten mot de skattebaser som är relativt orörligare – dvs humankapital som saknar en enkel internationell avsättning och kapital som av rent fysiska skäl är svårflyttat och vars värde i hög grad bestäms nationellt. Det innebär att det finns ett institutionellt

tryck att flytta skatterna mot låginkomsttagare och bostäder, vilket vi ser i ovanstående exempel.

I denna institutionella miljö riskerar ett högt skattetryck att bli det avgörande hotet mot den sociala rättvisan och stabiliteten i samhället – statens anspråk på medborgarna kommer att ta sig allt mer stötande uttryck. När en tung skattebörda är det straff man får betala för att man inte kan söka jobb i Frankfurt har skatte-

systemet för länge sedan slutat uppfylla grundläggande krav på att vara rättvist.

Denna dimension av skatterna och internationaliseringen har i väldigt liten utsträckning diskuterats i Sverige. Framförallt förekommer den nästan inte alls bland de som förespråkar ett högt skattetryck.

Ett radikalt sänkt svenskt skattetryck framstår inte bara som nödvändigt för att långsiktigt säkra förutsätt-

ningarna för ekonomisk utveckling i Sverige. Det är dessutom det enda verkningsfulla sättet att desarmera den sociala bomb som de svenska skatterna utgör. Om vi inte gör det får vi ett Sverige där alla som kan lämnar skeppet eller tvingar till sig undantag i skattesystemen och där de som inte kan rimligtvis drar till Sherwoodskogen och börjar leva som laglösa.

ORD

Tårar

Det är underförstått i den svenska medialiteten att tårar och sentimentalitet är tecken på ett gott hjärta och tvärtom. Socialdemokratin målar upp skolan, vården och omsorgen med åthävor, ojanen och suckar och delar ut detta nödvändiga som en unik gåva av välfärd till annars lottlösa, vilket i såpornas tidevarv ter sig bra mycket känsligare och finare än moderaternas självklara och osentimentala försvar för utbildning, vård och omsorg som lika möjligheter, lika rättigheter.

En del har svårt att hantera den alltmer hjärtnupet obscena medialiseringen. Den engelska pressen

var inte nöjd med åskådligheten i kungahusets reaktioner efter Dianas död. Löpsedlarna ville ha ut drottningen i sörjandet som teater: Visa oss att ni bryr er om! Tala till oss Ma'am. Ert folk lider!

Och egentligen var det samma brist på vidimerad sorg som fick Meursault, den högst ordinära vardagsmänniskan i Camus roman Främlingen, dömd till döden. Visserligen hade han dödat en arab, men det som verkligen anfördes mot honom och kom att väga tungt i domen, var att han inte hade gråtit på sin mors begravning strax dessförinnan.

"Den rätta känslan" sipprar in sin förljugenhet lite överallt.

Socialdemokrater blir inte finare och bättre för att de dekorerar med sentimentalitet och sorgen blir inte heller finare och bättre för att den visas upp till beskådan.

Jag torgför ej mitt hjärtas lust och kval

Att skrynklas ner av obekanta händer

säger Snoilsky, och dikten heter Noli me tangere. Det finns numera en klar och tydlig (liberal) begäran om att få vara ifred och få vara den man är. Men grejen är att även detta måste sägas ut numera. Återhållsamheten måste utsägas. Avståndet måste formuleras.

Helena Rivière